

İstanbul İlinde Kontrol Görevlilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Sorunlarının Belirlenmesi

Faruk Adıgüzel^{1*}, Nuray Kızılaslan²

¹İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, 34295 Küçükçekmece/İstanbul, Türkiye

²Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 60240 Tokat, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 16 Mart 2016
Kabul 07 Kasım 2016
Çevrimiçi baskı, ISSN: 2148-127X

Anahtar Kelimeler:
Kontrol görevlileri
5996 sayılı kanun
Khi-kare testi
İstanbul İli

*Sorumlu Yazar:

E-mail: farukadiguzel13@hotmail.com

Ö Z E T

Bu çalışmanın amacı, İstanbul ilindeki kontrol görevlilerinin sosyo-ekonomik özelliklerinin ve sorunlarının belirlenmesidir. Veriler, gayeli olarak seçilen ildeki 99 adet kontrol görevlisinden Ağustos-Ekim 2015 döneminde anket yöntemi ile elde edilmiştir. Metot olarak, kontrol görevlilerinin kişisel ve mesleki özellikleri, kanunlar hakkındaki düşünceleri ve kategorize edilen sorunları için frekans, yüzde dağılım ve ortalamalar kullanılmıştır. Ayrıca, resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu ile kontrol görevlilerinin bazı özellikleri arasındaki ilişki Khi-kare (X^2) testi ile analiz edilmiştir. Kontrol görevlilerinin %58,59'unun erkek ve yaşlarının ortalama 35,09 yıl olduğu bulunmuştur. Kişiler ortalama 8,59 yıldır Bakanlıkta çalışmaktadır ve 5,90 yıldır kontrol görevlisidir. Çoğunluğunun (%91,92) hizmet içi eğitim aldığı belirlenirken, HACCP temel eğitimi (%85,86) en çok katılımın sağlandığı eğitim konusudur. Kişilerin %64,65'i yaptığı işten memnun olmasına karşın, resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulmaların oranı %27,27 ile çok düşük düzeydedir ve kişilerin %38,38'i idari yaptırım uygularken baskı altında hissettiğini belirtmiştir. Kontrol görevlilerinin kategorize edilmiş en önemli sorunları mevzuatla ilgili çok sık değişikliğin yapılması (%74,75), resmi kontrollerle ilgili yeterli sayıda ekip/personelin olmaması (%70,71), fiziki yapı ve ekipmanlarla ilgili Müdürlüğün kendine ait binası olmaması (%36,36) ve iş ile ilgili diğer sorun olarak ücretlerin yetersizliğidir (%59,60). Khi-kare testi sonucunda, resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu ile kişilerin memnuniyetleri, iş memnuniyetleri, 5996 sayılı kanunu gıda güvenliğini sağlamada yeterli bulma ve idari yaptırım uygularken baskı altında hissetme durumları arasında anlamlı ilişkilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Kontrol görevlilerinin sorunlarının giderilmesi ve eğitimlerinin düzenli olması gıda güvenliğinin sağlanmasında katkısı olacaktır.

Turkish Journal Of Agriculture - Food Science And Technology, 4(12): 1061-1071, 2016

The Determination of Socio-Economic Structure and Problems of Control Officers in Istanbul

ARTICLE INFO

Article history:

Received 16 March 2016
Accepted 07 November 2016
Available online, ISSN: 2148-127X

Keywords:

Control officers
5996 numbered law
Chi-square test
Istanbul province

*Corresponding Author:

E-mail: farukadiguzel13@hotmail.com

ABSTRACT

The aim of this study is to determine socio-economic properties and problems of the control officers in Istanbul province. The data are obtained via the questionnaire method from 99 control officers in the period of August-October 2015. As method, it is used to frequency, percent distributions and averages for personal and professional characteristics, opinions about related laws and categorized problems of control officers. Also, it is analyzed the relationship between sufficient and effective of official checking and some characteristics of control officers with Chi-square test (X^2). It is determine that 58.59% of control officer are men and their averaged ages are 35.09. The people have been worked in the Ministry for 8.59 years and are control officers for 5.90 years in average. The majority of the people (91.92%) have been got trained in-service, and HACCP basic training is the most participated issue (85.86%). Although 64.65% of the people are satisfied with their jobs, the ratio of the people who consider with sufficient and effective of official checking is very low (27.27%) and 38.38% of the people stated that feel coercion with applying administrative sanction. The most important categorized problems of control officers are amendments frequently in legislation (74.75%), insufficient teams/officers in official controls (70.71%), lack of own directorate buildings in physical structure and equipment (36.36%) and insufficient payments in other job problem (59.60%). It is determined with chi-square test that there were significant relationships between the sufficiency and effectiveness of official controls and homeland of persons, job satisfaction, sufficiency in providing food safety of 5996 numbered law, feeling coercion applying administrative sanction. Solution of control officers' problems and periodically training in food safety aspects could provide the contributions in food safety.

Giriş

Sanayileşme ile birlikte genel yaşam döngüsü ve yaşayış içinde insanlık pek çok teknolojik ürüne ve yaşam standardına sahip olurken, doğal yaşam, çevre, beslenme ve sağlık adına pek çok olguyu da varsayılan hatta planlanan değerlere ve hedeflere göre hızla kaybetmektedir (Çağlarırnak, 2008). Dünya nüfusundaki hızlı artış, ürün ve servis ticaretinin globalleşmesi, iklim değişikliklerine paralel olarak gıda kaynaklarındaki azalma ve enerjinin verimli kullanım ihtiyacı gibi nedenlerin yanı sıra; yabancı yatırımların artması, tüketici güvenliğinin sağlanması, çevrenin korunması ve sosyal sorumluluklar, yeni icatlar ve teknolojilerin gelişmesi gıda sektöründe uluslararası standartlara olan talebi sürekli olarak artırmaktadır (Balçık Mısır, 2008).

Gıda güvencesi yeterli gıdaya fiziksel ve ekonomik olarak her zaman ulaşılabilirliği ile gıdanın kaliteli ve güvenli olması koşullarına bağlıdır. İnsanların aktif ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesinin ise gıda güvencesinin sağlanması ile mümkün olduğu ifade edilmektedir (Ören ve ark., 2008). Bir başka şekilde söylenecek olursa, insanların sağlıklarını koruyabilmeleri için yeterli ve dengeli beslenmeleri yanında, alınan gıdaların insan sağlığını tehdit etmemesi ve güvenli olması gerektiği de belirtilmektedir (Anonim, 2012b). Bu bağlamda, gıda güvenliği ve hijyen gibi konuların önemi günümüzde giderek artmaktadır (Anonim, 2012a). Dolayısıyla gıda ürünlerinin güvenli olmasının tüketicinin mutlak bir talebi olduğu (Erkmen, 2010) ve en temel hak ve özgürlükleri arasında yer aldığı ifade edilmektedir (Giray ve ark., 2006).

Gıda güvenliği güvenilir gıda üretimini sağlamak amacıyla hammadde temini, gıdaların üretimi, işlenmesi, depolanması, taşınması, dağıtımı ve sunulması aşamalarında gerekli tedbirlerin alınması olarak tanımlanmaktadır. Gıda güvenliğinin başlangıç noktası çiftlik, son noktası ise tüketici olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla gıda güvenliği, tüketime sunulan gıdaların çiftlikten sofraya gelinceye kadar geçirdikleri aşamaların tümünü kapsamaktadır (Giray ve Soysal, 2007). Hızlı nüfus artışı, üretimde yeni teknolojilerin kullanımı, toplumun değişen istek ve tüketim alışkanlıkları, toplu gıda ve yemek üretimindeki artış, gıdaların saklama süresinin artırılması, kontrol dışı gıda üretimi, çevre kirliliği, eğitim ve gelir düzeyinin düşüklüğü, mevzuatın yeterince uygulanamaması, kontrol uygulamalarındaki eksiklikler gibi tehlikeler gıda güvenliğini tehdit etmektedir (Erkmen, 2010). Bu nedenle modern toplumun vazgeçilemez bir zorunluluğu olan gıda güvenliğinin sağlanması için dünya genelinde otoriteler zaman içerisinde kısıtlamalar getirmekte ve çeşitli düzenlemeler yapmaktadırlar (Baş ve Deniz, 2015).

Dünyada gıdaya yönelik ilk yasal düzenlemelere bakıldığında, ilk temel gıda kanunları İtalya ve İngiltere’de 1860, Almanya’da 1861, Avusturya’da 1887 ve Fransa’da ise 1905 yılında yapıldığı görülmektedir (Kılıç, 2008). Gıda güvenliğinin sağlanmasına ilişkin önemli küresel çalışmaların ise 1900’lerden sonra başladığı ifade edilmekte olup (Erbelet, 2014), bu anlamda 1945 yılında kurulan Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile gıda güvenlik sistemi Birleşmiş Milletler himayesinde başlamıştır. Bu örgütün kuruluşundan kısa

bir süre sonra 1948 yılında yine Birleşmiş Milletler bünyesinde küresel sağlık çalışmaları yapmak amacıyla Dünya Sağlık Örgütü (WHO) kurulmuştur (Yörük ve Güner, 2014). Sonrasında 1961 yılında ise Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ortaklaşa olarak gıda maddelerinin analizi, hijyen gereksinimleri, örnekleme, etiketleme, işlemeye ilişkin uluslararası standartlar oluşturarak gıda güvenilirliğini düzenlemek amacıyla Kodeks Alimentarius Komisyonu’nu kurmuşlardır. Bu komisyonun ana hedefleri gıda gereksinimlerini ve tanımlarını sağlamak, bunların sağlanmasına rehber olmak ve ileri bir düzeye getirmek, bunların uyumuna yardımcı olmak ve böylece uluslararası ticareti kolaylaştırmaktır. Ayrıca, komisyon uluslararası hükümet ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütülen gıda standartları çalışmalarının koordinasyonunu da teşvik etmektedir (Erbelet, 2014). Daha sonra 1971 yılında bir konferansta şeffaf olarak tanıtılan Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktası (Hazard Analysis and Critical Control Point-HACCP) sistemi, ilk defa 1972 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde gıda ürünlerinin üretiminde kullanılmaya başlanmıştır. Avrupa Birliği (AB)’nin ise 2000 yılında yayınladığı beyaz doküman ile gıda konusunda merkezi bir yönetim benimsenmiş olup, 2002 yılında The European Food Safety Authority (EFSA)’nın kurulması ile AB ülkeleri için gıda ve yem konusunda merkezi yönetime geçilmiştir. Son olarak 2005 yılında gıda güvenliği konusunda yayınlanan en son standart olan ISO 22000 yayınlanmıştır (Yörük ve Güner, 2014).

Dünyada bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye’de ise gıda güvenliğine ilişkin ilk kanunun 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu olduğu ifade edilmekte olup, bu kanun ile gıda üretim, satış ve depolama yerlerinin denetimi belediye sınırları içinde ve görevleri arasında sayılmıştır. Bu alandaki diğer bir kanun olan Belediye Kanunundan sonra 1930 yılında çıkarılan 1593 sayılı Umumi Hıfzı Sıhha Kanunu ile insan sağlığına zarar verecek her türlü depolama, üretim vs. durumlar yasaklanmıştır (Giray ve Soysal, 2007). Devam eden yasal düzenlemeler ise, 1593 sayılı kanuna göre hazırlanan 1942 yılında çıkarılan Gıda Nizamnamesi ve gıda alanında yapılan ilk kapsamlı tüzük olan 1952 yılında çıkarılan Gıda Maddeleri Tüzüğüdür. Daha sonra 1954 yılında Türk Standartları Enstitüsü’nün kuruluşu ile ticarete standartlar getirilmiş ve bu değişimde gıda sektörü önemli bir yer tutmuştur (Yörük ve Güner, 2014). 1961 yılında çıkarılan 224 sayılı kanunla Gıda Konseyi oluşturulmuş olup, gıda hijyen ve kontrolleri sağlık ocaklarına bırakılmıştır. 1971 yılında ise dönemin politika stratejileri çerçevesinde Tarım Bakanlığına bağlı ve daha sonra Gıda İşleri Genel Müdürlüğü adını alan İaş Genel Müdürlüğü kurulmuş ve 1983 yılında kapatılmıştır (Erbelet, 2014). 1980 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından Gıda Kontrol Hizmetlerini Yürütme Talimatı ile gayri sıhhi müesseseler kontrol edilmeye başlanmıştır (Yörük ve Güner, 2014). 1995 yılı sonrasında Türkiye’nin AB ile yapmış olduğu Gümrük Birliği Anlaşmasının ardından gıda kanunu hazırlanmasına dair gıda taslağı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 560 sayılı Gıdaların

Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname kabul edilmiştir. Gıdaların kontrol ve denetimiyle ilgili hususlar Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığına verilmiş ve ilk defa HACCP kavramına risk yönetimi çerçevesinde değinilmiştir. 2004 yılında 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmündeki Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkındaki Kanun çıkarılarak 560 sayılı düzenlemenin yerini almıştır. Bu düzenleme ile gıda güvenliğinin denetimi, kontrolü gibi hizmetler dağınık ve karmaşık görüntüden kurtararak yetkilerin tümü güncel adıyla Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında toplanmıştır (Erbelet, 2014). Son olarak gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahını, tüketici menfaatlerini korumak ve sağlamak amacından hareketle gıda denetiminde yetki karmaşasının giderilmesi ve AB'nin Gıda Kanunu ile ilgili hükümlerini düzenleyen 178/2002/EC Tüzüğü uygulamalarına tam uyumun sağlanması amacıyla hazırlanan 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu 13 Aralık 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Akpınar, 2012).

Gıda güvenliği ile ilgili literatür incelendiğinde, gıda güvenliğinin tarihsel gelişimi ve mevcut durumu (Serpen, 2007; Alemdar, 2008; Çağlarımak, 2008; Bayat, 2015; Yörük ve Güner, 2014), gıda mevzuatı ve tarım politikasındaki yeri (Giray ve Soysal, 2007; Ören ve ark., 2008; Erbelet, 2014; Okur, 2015), işletme sorumlulukları, karşılaşılan riskler ve sorunlar (Erkmen, 2010; Akpınar, 2012; Erden, 2012), AB ile karşılaştırmalar (Halaç, 2002; Güneş ve Ünsal, 2006; Özbek ve Fidan, 2009; İba, 2013), tüketici davranışları (Topuzoğlu ve ark., 2007; Oral, 2009; Yılmaz ve ark., 2009; Sharafkhani ve ark., 2010), gıda güvenlik sistemleri ve denetim hizmetleri (Yorulmaz, 2002; Erkan ve ark., 2008; Baş ve Deniz, 2015; Öksüztepe ve Beyazgül, 2015; Çopur ve ark., 2010) ile ilgili çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Tüketicilerin günlük hayatta çeşitli gıda maddeleri ile karşı karşıya kaldığı dikkate alındığında, sağlık ve ekonomik yönlerden korunmak üzere gıda kontrol hizmetleri önem kazanmıştır (Halaç, 2002). Günümüzde, Türkiye'de gıda işletmelerinin resmi kontrolleri Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde ve kontrol görevlileri tarafından yapılmaktadır. Yani, kontrol görevlisi Bakanlık adına ön bildirim gereken haller dışında, haber verilmeksizin uygun sıklıkta risk esasına göre her türlü etkiden ve çıkar ilişkisinden uzak, tarafsız, objektif, bağımsız olarak izleme, gözetim, doğrulama, tetkik, denetim, numune alma ve analiz gibi uygulamalarını kapsayan resmi kontrolleri yapan kendisine verilen yetkiler çerçevesinde kanunda öngörülen idari yaptırımları uygulayan Bakanlık tarafından resmi kontrol yetkisi verilen kişi durumundadır (Anonim, 2016). Ancak, Türkiye'de gıda güvenliği alanında kontrol hizmetini kamu adına üstlenen kişileri kapsayan çalışma bulunmadığı dikkate alındığında, gıda güvenliği konusunda kontrol görevlileri ile yapılan bu araştırma alandaki çalışmalara fayda sağlaması bakımından önemlidir. Gıda güvenliğinin her zaman güncel bir konu olması, kontrol görevlilerinin gıda işletmelerinin resmi kontrollerinden sorumlu olması, İstanbul ili nüfusu dikkate alındığında, gıda arzı ve tüketimi, gıda işletmesi ve kontrol görevlisi sayısı

bakımından ilk sırada olması ve bu konuda herhangi bir çalışma yapılmış olması araştırmayı orijinal kılmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın amacı, İstanbul ilindeki kontrol görevlilerinin sosyo-ekonomik yapılarının, mevzuat hakkındaki düşüncelerinin ve sorunlarının belirlenmesi ile kontrol görevlilerinin bazı özellikleri ile resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu arasındaki ilişkilerin tespitidir.

Materyal ve Metot

Araştırmanın ana materyalini, İstanbul İlinde 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu kapsamında çalışan kontrol görevlilerinden 2015 yılı Ağustos ve Ekim aylarında anket yöntemi kullanılarak elde edilen veriler oluşturmuştur. İlk olarak Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi'nden (GGBS) İl Müdürlüğü ve 39 İlçe Müdürlüğündeki kontrol görevlilerinin listesi elde edilmiştir (Anonim, 2015). Mevcut liste incelendiğinde, il genelindeki kontrol görevlilerinin çoğunlukla (%98.00) sırasıyla ziraat ve gıda mühendisliği ile veteriner hekimlik branşlarındaki kişilerden oluştuğu tespit edilmiştir. Kalanı ise kimya ve su ürünleri mühendisliği ile kimyagerlik mesleği mensubu kişilerdir. Daha sonra, tesadüf olmayan örnekleme yöntemlerinden gayeli örnekleme yöntemi ile seçilen (Çiçek ve Erkan, 1996) ildeki toplam kontrol görevlisi sayısının %20'sini oluşturan 99 adet kontrol görevlisi araştırmanın örnek hacmi olarak belirlenmiştir. Örnek hacmi çoğunlukla bulunan kontrol görevlisi branşlarına göre oransal olarak dağıtılmış olup, anket uygulaması İl Müdürlüğü ve 39 ilçe müdürlüğündeki kişilerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Bu verilerin yanında, gıda güvenliği ile ilgili olarak daha önce yapılmış yayınlardan ikincil materyal olarak yararlanılmıştır.

Metot olarak öncelikle kontrol görevlilerinin sosyo-ekonomik yapılarını belirlemek amacıyla kişisel özellikler, meslek ile ilgili özellikler ve 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu hakkındaki düşünceler sunulmuştur. Kontrol görevlilerinin 5996 sayılı Kanunun "Gıda ve Yem" başlıklı beşinci kısımdaki seçilmiş hükümlerine ilişkin görüşleri Likert tipi ölçek ile ölçüklendirilmiştir. Kişilerin ilgili hükümlere "1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum" olmak üzere cevaplandırmaları istenmiş olup, seçilmiş hükümlere ilişkin değerlendirmelerin ortalaması 4'ün altında olan yani görüşlerinin olumsuz olduğu hükümler sunulmuş ve yorumlanmıştır. Ayrıca, kontrol görevlilerinin sorunları gıda mevzuatı, resmi kontroller, fiziki yapı ve ekipmanlar ve iş ile ilgili diğer sorunlar şeklinde kategorize edilerek irdelenmeye çalışılmıştır. Bu veriler, frekans ve yüzde dağılımlar ile basit aritmetik ortalamalar şeklinde verilmiştir. Araştırmada kontrol görevlilerinin bazı sosyo-ekonomik özellikleri ile resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı yapılan Khi-kare (X^2) testi ile analiz edilmiştir (Gujarati, 1995; Mirer, 1995). Test sonucunda sadece aralarında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilen değişkenler

yorumlanmıştır. Ayrıca, Khi-kare testi ile ölçülen ilişkilerin anlamlı olduğu durumlarda bu ilişkinin ne oranda güçlü olduğunu test etmek amacı ile kullanılan Bağımlılık Katsayısı da (Coefficient of Contingency) hesaplanmıştır (Düzgüneş ve ark., 1983).

Bulgular ve Tartışma

Kontrol Görevlilerinin Sosyo-Ekonomik Yapıları

Kontrol görevlilerinin sosyo-ekonomik özelliklerine ilişkin bilgiler Çizelge 1’de verilmiştir. Ankete katılan kontrol görevlilerinin çoğunluğu erkektir (%58,59) ve yaşları ortalama olarak 35,09 yıl olarak hesaplanmış olup, genç yaştaki bireylerden oluştuğu belirlenmiştir. Kontrol görevlilerinin %40,40’ını, en yüksek oranla ziraat mühendisleri oluşturmaktadır. Çoğunluğunun memleketleri Karadeniz (%26,27) ve İç Anadolu (%25,25) Bölgeleridir. Kontrol görevlilerinin İstanbul ilinde yaşama süresi ortalama olarak 11,38 yıl olarak bulunmuş olup, Bakanlıkta çalışma süreleri dikkate alındığında kişilerin öğrencilik veya ailenin ikameti gibi nedenlerle daha öncesinde de şehirde bulduklarını göstermektedir. Ayrıca, kişilerin yarısından fazlasının (%52,53) çalışılan ilçede ikamet ettikleri belirlenmiştir. Bu durum kişilerin ulaşım problemini azaltma isteği ile açıklanabilir. Kişilerin yaklaşık üçte birinin (%29,29) lisansüstü öğrenim gördüğü belirlenirken, lisansüstü öğrenim görenlerin çoğunluğu (%89,66) yüksek lisans derecesine sahiptir. Kontrol görevlilerinin %69,70’i evlidir ve eşleri çoğunlukla lisans (%57,97) mezunu olup, meslekleri memur (%52,17) olan kişilerdir. Kişilerin aileleri ortalama üç kişiden oluşmaktadır ve ailede çalışan birey sayısı ortalama iki kişidir. Ailelerin aylık gelirleri ortalama olarak yaklaşık 5.500 TL olup, gelirin %80,60’ı harcanmaktadır. Bu durum ailelerin tasarruf yapma imkânlarının çok az olduğunu göstermektedir. Kişilerin yarısından fazlası (%53,54) kiracıdır ve kira harcaması aylık gelirlerinin yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır. Kontrol görevlilerinin %60,61’inin otomobili bulunmakta olup, otomobili olanların yaklaşık yarısı (%48,33) işe otomobille gitmektedir. Kişilerin sosyo-ekonomik özelliklerinin, geçim ve gelecek kaygılarının yapılan işin niteliğini etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Kontrol Görevlilerinin Meslek ile İlgili Özellikleri

Türkiye’de gıda güvenliğinin temini için işletmelerin resmi kontrolleri kendilerine Bakanlıkça eğitim verilerek görevlendirilen ve kimlik kartı düzenlenen personel tarafından yapılmaktadır. Kontrol görevlilerinin meslek ile ilgili özellikleri Çizelge 2’de sunulmuştur. Kişilerin bakanlıkta çalışma süresi ortalama 8,59 yıl olarak hesaplanırken, yaklaşık yarısının (%49,50) 5 yıl ve daha az süre ile çalıştığı tespit edilmiştir. Kontrol görevlilerinin yarısından fazlası (%59,60) bakanlık öncesi özel sektörde meslekleri ile ilgili işlerde çalıştıklarını ifade etmiştir. Gıda ve yem şubesinde çalışma süresi ortalama 6,06 yıl olup, kişilerin ortalama 5,90 yıldır kontrol görevlisi olduğu bulunmuştur. Gerek Bakanlıkta gerekse ilgili şubede ve kontrol görevlisi olarak çalışma süresi dikkate alındığında, İstanbul ilindeki ilçe sayısının yapılan yasal düzenleme ile 39 ilçeye yükseltilmesi, Bakanlığın yeniden yapılanma süreci ile yeni ilçe müdürlüklerinin kurulması ve 5996 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte Bakanlığın ciddi sayılabilecek bir personel istihdamı gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Bakanlığın diğer

birimlerinde çalıştığını söyleyenlerin oranı %33,33 olarak hesaplanırken, İl Müdürlüklerinin diğer şubeleri, araştırma enstitüleri, gıda kontrol laboratuvarları ve üretim istasyonları çalışılan diğer birimlerdir. Kişilerin tamamına yakınının (%91,92) hizmet içi eğitim aldığı belirlenirken, %85,86’sının HACCP Temel Eğitim, %63,64’ünün HACCP Tetkik Eğitimi ve %37,37’sinin Organik Tarım Eğitimi aldığı tespit edilmiştir. Bu durum, eğitimlerin resmi kontrol yapılabilmesi için zorunluluk olması ile açıklanabilir. Ayrıca, 5996 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarih ve kontrol görevlisi olarak çalışılan süre ile eğitimlere katılma zamanı arasında oluşan süre farkı görevlilerin ve resmi kontrollerin etkinliği bakımından önemlidir. Bununla birlikte, personel eğitimlerinin düzenli olması ve süreklilik arz etmesi gıdaların daha iyi denetlenmesini sağlayarak gıdalardan kaynaklanabilecek sağlık sorunlarını önlemeye yardımcı olabilecektir. GGBS, gıda kodeksi, et hijyeni, resmi veteriner hekimlik, iş sağlığı ve güvenliği ile proje döngüsü eğitimleri kontrol görevlilerinin %15,15’inin katıldığı diğer hizmet içi eğitimlerdir. Ayrıca, kişilerin çoğunluğunun (%60,61) yaptığı işten memnun olmasına karşın, %35,35’inin bu konuda olumlu görüş beyan etmemesi dikkat çekicidir.

Kontrol Görevlilerinin Kanunlar Hakkındaki Düşünceleri

Gıda güvenliğinin sağlanmasında ilgili mevzuatın uygulanması aşamasında sahada görevli olan kontrol görevlilerinin yasal düzenlemeler hakkındaki görüşlerinin ortaya konulması işleyişin değerlendirilmesi, eksikliklerin belirlenmesi ve giderilmesine olanak vermesi bakımından önemlidir. Kontrol görevlilerinin 5179 ve 5996 sayılı kanunlar hakkındaki düşünceleri Çizelge 3’de verilmiştir. Kişilerin yaklaşık yarısının (%46,47) 5179 sayılı kanunu incelediği tespit edilmiştir. 5179 sayılı kanunda görevli olduğunu söyleyenlerin oranı ise %36,36 olarak hesaplanmıştır. Kontrol görevlilerinin %37,38’inin 5179 sayılı kanunu tutarlı bulmadıkları belirlenirken, kişilerin %57,58’i gıda güvenliğini sağlama konusunda 5996 sayılı kanunu önceki kanuna göre yeterli bulmaktadır. Gıda güvenliğinin ön planda olması, işletmelerin faaliyete geçmeden önce denetlenerek üretim izinlerinin verilmesi, mevzuatın daha sade, net ve anlaşılır olması, yoruma ihtiyaç göstermemesi, ülke şartlarına uygun olması, idari yaptırımların üretim işletmeleri için caydırıcı olması, teknik ve hijyen şartlarının daha ayrıntılı olması kontrol görevlileri tarafından 5179 sayılı kanunun üstünlükleri olarak görülmesine karşın, üretim işletmeleri için izin belgelerinin alınmasının zorluğu nedeniyle merdiven altı işletmelerin engellenmemesi, bürokratik işlemlerin çok olması ve etkin bir bilgi sisteminin olmaması kanunun eksiklikleri olarak değerlendirilmiştir. Kişilerin çoğunluğu (%85,86) 5996 sayılı kanunu önceki kanuna tercih etmektedir. 5996 sayılı kanunu tutarlı bulmaların oranı %64,65 olarak hesaplanmıştır. Kontrol görevlileri 5996 sayılı kanunun AB başta olmak üzere uluslararası normlara yakın ve güncel olarak gıda güvenliğine önem vermesi, kapsamının geniş olması, yatay ve dikey çok sayıda mevzuatla desteklenmesi, her kabahatin bir yaptırım karşılığı olması, yaptırımların caydırıcı olması, gıda güvenliğinin sağlanmasının işletmecilerin sorumluluğuna bırakılması, kontrol görevlilerinin yetkilerinin net olması, uygunsuz işletmeler konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi, laboratuvar gibi

destekleyici kurumların daha iyi çalışması ve GGBS ile Alo Gıda 174 şikâyet hattı vb. hizmetlerinin olması gibi üstünlüklerinin bulunduğunu ifade etmektedirler. Ancak, mevzuatta çok sık değişiklik yapılması, çelişkilerin ve belirsizliklerin bulunması nedeniyle işleyiş ve uygulamada yaşanan farklılıklar, diğer ülke mevzuatlarının baz alınması, ülkenin yapısı ve şartlarının yeterince göz önünde bulundurulmaması, idari yaptırımların işleyişinin çok zaman alması ve işletme büyüklüğüne göre uygulanmaması, şikâyet hakkının kullanımında sorumluluk bulunmaması, ürün etiketinin içeriğinden çok önemsenmesi, istihdamı zorunlu personel bulundurma kriterinin sınırının genişletilmesi ve çalıştırmama nedeniyle uygulanan yaptırımın caydırıcı olmaması 5996 sayılı kanunun eksiklikleri olarak

görülmektedir. Kontrol görevlilerinin çok azının (%11,11) 5996 sayılı kanunu gıda güvenliğini sağlamada yeterli bulmadıkları tespit edilirken, kısmen yeterli bulanların oranı %56,57 ile en yüksek düzeydedir. Ayrıca, tüketici ve işletmecilerin gıda güvenliği konusunda yeterli bilince sahip olmadıkları ve eğitimlerinin yetersiz olduğu düşünülmektedir. Resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulanların oranı %27,27 ile düşük düzeyde olup, kontrol görevlilerinin %38,38'nin yasal işlem uygularken baskı altında hissettiği ve en önemli baskı unsurunun işletme yetkilisi (%78,95) olduğu bulunmuştur. Ayrıca, kontrol görevlilerinin idari yaptırımların tutarını küçük işletmeler için yüksek bulması nedeniyle duygusal olarak vicdanen baskı altında hissettikleri tespit edilmiştir.

Çizelge 1 Sosyo-ekonomik özellikler

Özellikler		Frekans	%
Cinsiyet	Erkek	58	58,59
	Kadın	41	41,41
	Ziraat Mühendisi	40	40,40
Meslek	Gıda Mühendisi	36	36,37
	Veteriner Hekim	23	23,23
Yaş Ortalaması (yıl)		35,09	
Memleket	Karadeniz	26	26,27
	İç Anadolu	25	25,25
	Marmara	15	15,15
	Akdeniz	11	11,11
	Ege	8	8,08
	Doğu Anadolu	7	7,07
	Güneydoğu Anadolu	7	7,07
İlde Ortalama Yaşama Süresi (yıl)		11,38	
İkamet Edilen İlçe	Çalışılan İlçe İle Aynı	52	52,53
	Çalışılan İlçe İle Farklı	47	47,47
Lisansüstü Öğrenim Durumu	Evet	29	29,29
	Hayır	70	70,71
Lisansüstü Öğrenim Derecesi	Yüksek Lisans	26	89,66
	Doktora	3	10,34
Medeni Hal	Bekâr	30	30,30
	Evli	69	69,70
Eş Öğrenim Durumu	Lise	8	11,59
	Ön Lisans	4	5,80
	Lisans	40	57,97
	Yüksek Lisans	16	23,19
	Doktora	1	1,45
Eş Meslek Grupları	Memur	36	52,17
	Serbest Meslek	18	26,09
	Ev Hanımı	7	10,14
	İşçi	6	8,70
	Esnaf	1	1,45
	Emekli	1	1,45
Ailedeki Ortalama Birey Sayısı (kişi)		3,17	
Ailedeki Ortalama Çalışan Birey Sayısı (kişi)		1,91	
Ortalama Aile Geliri (TL/ay)		5457,37	
Ortalama Aile Harcaması (TL/ay)		4398,84	
Oturlan Evin Mülkiyeti	Kira	53	53,54
	Kendi Evi	46	46,46
Ortalama Kira Bedeli (TL/ay)		1009,15	
Otomobil Olma Durumu	Var	60	60,61
	Yok	39	39,39
İşe Otomobil İle Gitme Durumu	Evet	29	48,33
	Hayır	31	51,67

Çizelge 2 Meslek ile ilgili özellikler

Özellikler	Frekans	%	Ortalama	
Bakanlık Çalışma Süresi (yıl)	≤ 5	49	49,50	3,76
	6 – 10	27	27,27	8,44
	≥ 11	23	23,23	19,04
	Toplam	99	100,00	8,59
Bakanlık Öncesi Çalışma Durumu	Evet	59	59,60	-
	Hayır	40	40,40	-
Gıda ve Yem Şubesi Çalışma Süresi (yıl)	≤ 5	63	63,64	3,70
	6 – 10	23	23,23	7,65
	≥ 11	13	13,13	14,69
	Toplam	99	100,00	6,06
Diğer Birimlerde Çalışma Durumu	Evet	33	33,33	-
	Hayır	66	66,67	-
Kontrol Görevlisi Olarak Çalışma Süresi (yıl)	≤ 5	63	63,64	3,65
	6 – 10	23	23,23	7,43
	≥ 11	13	13,13	14,08
	Toplam	99	100,00	5,90
Hizmet İçi Eğitim Alma Durumu	Evet	91	91,92	-
	Hayır	8	8,08	-
HACCP Temel Eğitimi	Evet	85	85,86	-
	Hayır	14	14,14	-
HACCP Temel Eğitimi Zamanı	2010 Öncesi	10	11,77	7,80
	2010 Yılı Sonrası	45	52,94	1,87
	Cevap Yok	30	35,29	-
HACCP Tetkik Eğitimi	Evet	63	63,64	-
	Hayır	36	36,36	-
HACCP Tetkik Eğitimi Zamanı	2010 Öncesi	0	0,00	-
	2010 Yılı Sonrası	43	68,25	1,23
	Cevap Yok	20	31,75	-
Organik Tarım Eğitimi	Evet	37	37,37	-
	Hayır	62	62,63	-
Organik Tarım Eğitimi Zamanı	2010 Öncesi	3	8,11	7,33
	2010 Yılı Sonrası	19	51,35	3,05
	Cevap Yok	15	40,54	-
Alınan Diğer Eğitimler	Evet	15	15,15	-
	Hayır	84	84,85	-
Diğer Eğitimlerin Süresi	2010 Öncesi	4	26,67	8,50
	2010 Yılı Sonrası	5	33,33	1,40
	Cevap Yok	6	40,00	-
İş Memnuniyeti	Hiç Memnun Değilim	6	6,06	-
	Memnun Değilim	11	11,11	-
	Belirsiz	18	18,18	-
	Memnunum	60	60,61	-
	Çok Memnunum	4	4,04	-
	Toplam	99	100,00	3,45

Kontrol görevlilerinin 5996 sayılı kanunun “Gıda ve Yem” başlıklı kısımdaki seçilmiş hükümlerine ilişkin görüşleri incelenmiş ve olumsuz görüşlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu görüşler hakkındaki değerlendirmelerin ortalaması 4’ün altında olan hükümlere ilişkin bilgiler Çizelge 4’de verilmiştir. Çizelgedeki ilk hükümle ilgili olarak kişilerin %3,03’ünün bu hükme kesinlikle katılmadığı, %11,11’inin katılmadığı ve %20,20’sinin kararsız olduğu yani olumlu görüşlerinin bulunmadığı belirlenmiştir. Kişilerin olumsuz görüşlerinin belirtilen ürünün geri kalanının güvenilir olup olmadığının ispatının nasıl yapılacağı konusundaki belirsizlikten kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. İkinci hüküm olan gıda ve yemin bu mevzuat hükümlerini kapsadığı ölçüde güvenilir kabul edilmesi hükmüne kişilerin %7,07’sinin katılmadığı ve %23,23’ünün kararsız görüş bildirdiği tespit edilmiş olup, gıda güvenliğinin ölçüsü

konusundaki belirsizlik nedeni ile olumsuz görüşleri olduğu düşünülmektedir. Çizelgedeki üçüncü, dördüncü ve beşinci hükümlerle ilgili olarak kişilerin sırasıyla %36,36, %31,31 ve %33,33’ünün olumsuz görüşlerinin bulunduğu belirlenirken, diğer kurumlarla yetki paylaşımı ile işbirliği, yetki devri, hizmet alımı konularına sıcak bakılmadığı anlaşılmaktadır. Resmi kontrollerde tekniker, teknisyen ve yardımcı sağlık personelinin kontrole yardımcı olmak üzere görev alabilmesi hükmüne kişilerin %6,06’sının kesinlikle katılmadığı, %10,10’unun katılmadığı ve %8,08’inin kararsız görüş beyan ettiği saptanmıştır. 5996 sayılı kanunun Ek-2’inde “Üretim, İşleme ve Dağıtım Aşamalarında Resmi Kontrollerden Sorumlu Meslek Mensupları” açıklanmakta ve “Gıdanın Resmi Kontrolü ve İdari Yaptırımlar Prosedürü”nde resmi kontrollerin gıda üretim yerleri için en az 2, satış ve toplu tüketim yerlerinde 1 adet kontrol görevlisi ile gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Yardımcı personele

satış ve toplu tüketim işletmelerinin resmi kontrollerinde ve kontrol görevlisinin tek başına göreve çıktığı durumlarda ihtiyaç duyulmaktadır. İlerdeki ortalama kontrol görevlisi sayısı da dikkate alındığında, kişilerin bu hükme olumsuz görüşleri ilgili personellere ihtiyaç duyulmaması ve etkinliklerinin az olması düşüncesi ile açıklanabilir.

Kanunun Bakanlığın, kesimhanelerde ve et parçalama işlemi yapılan yerlerde resmi veya yetkilendirilmiş veteriner hekim görevlendirmesi hükmüne kişilerin %3,03'ünün kesinlikle katılmadığı, %5,05'inin katılmadığı ve %21,21'inin kararsız görüş bildirdiği belirlenmiştir.

Çizelge 3 Kanunlar hakkındaki düşünceler

Özellikler	Frekans	%	
5179 Sayılı Kanun Hakkındaki Bilgi Durumu	Sadece Duydum	26	26,26
	5996'dan Önceki Kanun	27	27,27
	İnceledim	46	46,47
5179 Sayılı Kanunda Görevli Olma Durumu	Evet	36	36,36
	Hayır	63	63,64
5179 Sayılı Kanunu Tutarlı Bulma Durumu	Evet	27	27,27
	Hayır	37	37,38
	Fikrim Yok	35	35,35
Gıda Güvenliği Sağlama Konusunda	5996 Sayılı Kanun Daha İyi	57	57,58
	5179 Sayılı Kanun Daha İyi	14	14,14
	Fikrim Yok	28	28,28
Kanun Tercihi	5179 Sayılı Kanun	14	14,14
	5996 Sayılı Kanun	85	85,86
5996 Sayılı Kanunu Tutarlı Bulma Durumu	Evet	64	64,65
	Hayır	35	35,35
5996 Sayılı Kanununun Gıda Güvenliğini Sağlama Durumu	Evet	32	32,32
	Kısmen	56	56,57
	Hayır	11	11,11
Kontrolleri Yeterli ve Etkin Bulma Durumu	Evet	27	27,27
	Hayır	72	72,73
Baskı Altında Hissetme Durumu	Evet	38	38,38
	Hayır	61	61,62
Baskı Unsurları*	İşletme Yetkilisi	30	78,95
	Siyasi	15	39,47
	İdari	14	36,84
	Vicdani	8	21,05

*Birden çok cevap verildiği için toplam %100'ü geçmektedir.

Çizelge 4 Kontrol görevlilerinin 5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun seçilmiş hükümlerine ilişkin görüşleri

Hükümler	Hükümlere Katılma Durumu (%)*					Ortalama*
	1	2	3	4	5	
1. Bir seri, parti veya sevkiyattaki aynı sınıf veya çeşit gıda ve yemin bir bölümünün güvenilir olmadığını tespiti durumunda, geri kalanının güvenilir olduğu ispat edilemez ise, tamamının güvenilir olmadığını kabul edilmesi	3,03	11,11	20,20	45,46	20,20	3,69
2. Gıda ve yemin bu mevzuat hükümlerini kapsadığı ölçüde güvenilir kabul edilmesi	0,00	7,07	23,23	49,50	20,20	3,83
3. Katkı, aroma, zenginleştirme amaçlı madde ilaveli kaynak ve içme suları, doğal mineralli sular ile yapay sodalara ilişkin usul ve esasların Bakanlıkça; kaynak ve içme suları, doğal mineralli ve tıbbi amaçlı sular ile içme-kullanma suları için Sağlık Bakanlığınca belirlenmesi	5,05	10,10	21,21	46,47	17,17	3,61
4. Takviye edici gıdalara ilişkin usul ve esasların Bakanlıkça; özel tıbbi amaçlı diyet gıdalar için Sağlık Bakanlığınca belirlenmesi	7,07	14,14	10,10	47,48	21,21	3,62
5. Bakanlığın gerektiğinde diğer kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapabilmesi, görev ve yetkilerini devredebilmesi, hizmet alımı yapabilmesi	7,07	9,09	17,17	49,50	17,17	3,61
6. Resmî kontrollerde tekniker, teknisyen ve yardımcı sağlık personelinin kontrolöre yardımcı olmak üzere görev alabilmesi	6,06	10,10	8,08	48,49	27,27	3,81
7. Bakanlığın, kesimhanelerde ve et parçalama işlemi yapılan yerlerde resmî veya yetkilendirilmiş veteriner hekim görevlendirmesi	3,03	5,05	21,21	49,50	21,21	3,81
8. Bakanlığın yürütülen faaliyetler ve yapılan resmî kontrollerin karşılığı olarak ücret alabilmesi	9,09	10,10	15,15	40,40	25,26	3,63

*1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum

Olumsuz görüşlerin gerek iş yükü artışı gerekse yetki devrine sıcak bakmama nedenlerinden olabileceği düşünülmektedir. Bakanlığın yürütülen faaliyetler ve resmi kontroller karşılığı ücret alabilmesi hükmüne kişilerin %9,09'unun kesinlikle katılmadığı, %10,10'unun katılmadığı belirlenirken, %21,21'nin bu konudaki görüşlerinin kararsız olduğu bulunmuştur. Kişilerin olumsuz görüşlerinin nedeni yürütülen faaliyetlerden ziyade resmi kontrollerden ücret alınabilmesinin işletmelere maddi yük getirebileceği düşüncesi olabilir

Kontrol Görevlilerinin Sorunları

Gıda güvenliğinin devlet tarafından oluşturulan mevzuat, gıda üreticileri ve pazarlamacıları tarafından kullanılan bilimsel ve teknolojik birikim ile tüketici tarafından oluşturulan kamuoyundan oluştuğu belirtilmekte olup, etkin bir gıda güvenliği oluşturulabilmesi için bu üç unsurun sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiği ifade edilmektedir (Bayrak ve İlbeği, 1997). Bu bakımdan gıda işletmelerinin devletin yasal düzenlemelerle temin etmeye çalıştığı gıda güvenliğine uygunluğunu resmi kontroller vasıtasıyla tespitinden sorumlu kontrol görevlilerinin sorunlarının belirlenmesi ve giderilmesi yapılan işin niteliğine olumlu etki yapabilecektir.

Kontrol görevlilerinin sorunlarına ilişkin bilgiler kategorize edilerek Çizelge 5'de sunulmuştur. Mevzuatta çok sık değişiklik yapılması (%74,75) ve mevzuatın anlaşılmasında güçlük yaşanması ve yoruma açık olması (%70,71) kişilerin karşılaştığı gıda mevzuatı ile ilgili en

önemli sorunlardır. Mevzuatın güncel ihtiyaçlara ve bilimsel sonuçlara göre revize edildiği varsayımı ile hareket edilmesi gerekmele birlikte, mevzuatta yapılan sık değişikliklerin kontrol görevlilerine gıda işletmecileri nezdinde tutarsızlık imajı yüklemesinin yanında kontrol görevlilerinin hizmet içi eğitimlerle bilgilendirilmeleri ihtiyacını da doğurmaktadır. Ayrıca, düzenlemelerde muğlak ifadelerin olması resmi kontrollerde öznel yaklaşımlara neden olabilmesi bakımından önemlidir. Kontrol görevlilerinin resmi kontroller ile ilgili başlıca sorunları yeterli sayıda denetim ekibinin/personelin olmaması (%70,71), işletme yetkililerinin olumsuz davranışları (%59,60) ve gereksiz tüketici şikâyetleri (%54,55) olduğu tespit edilmiştir. İstanbul ilinde 110 000 adetten fazla gıda işletmesi bulunduğu (Anonim, 2016) düşünüldüğünde, resmi kontrollerin nitelik ve nicelik bakımından istenen düzeyde olmasının yeterli sayıda personelin görevlendirilmesi ile sağlanabileceği önemsenmelidir. Gıda işletmelerinde resmi kontroller esnasında yaşanması muhtemel olumsuz durumların kontrol görevlilerinin güvenlikleri açısından önemi yanında sonraki kontrolleri de olumsuz etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, Müdürlüğün kendine ait binası olmaması (%36,36) ve fiziki mekânın darlığı (%31,31) fiziki yapı ve ekipmanlarla ilgili en önemli sorunlar olarak belirlenirken, ücretlerin yetersizliği (%59,60), trafik ve ikamet sorunlarının mesai saatlerini olumsuz etkilemesi (%41,41) ve görev dağılımındaki adaletsizliklerin olduğu düşüncesi (%39,39) iş ile ilgili diğer önemli sorunlardır.

Çizelge 5 Kontrol görevlilerinin sorunları*

Gıda Mevzuatı İle İlgili Sorunlar	Frekans	%
Mevzuatta çok sık değişiklik yapılması	74	74,75
Anlaşılmasında güçlük yaşanması, yoruma açık olması	70	70,71
Mevzuatlar arasında tutarsızlık olması	35	35,35
İlgili kesimlerin ihtiyaçlarına yeterince cevap verememesi	32	32,32
Mevzuatın çok fazla sayıda olması	31	31,31
Gıda güvenliği ve güvenilirliğini sağlamada yetersiz olması	20	20,20
Resmi Kontroller İle İlgili Sorunlar	Frekans	%
Yeterli sayıda ekip/personel olmaması	70	70,71
İşletme yetkililerinin olumsuz davranışları	59	59,60
Gereksiz tüketici şikâyetleri	54	54,55
Denetim sayısının fazlalığı	49	49,50
Denetlenmesi gereken işletme sayısının fazlalığı	46	46,46
Denetim sahasının geniş olması	30	30,30
İl Kontrol Laboratuvarının uzak olması	25	25,25
Şikâyet sayısının kontrolün niteliğini olumsuz etkilemesi	22	22,22
Yasal işlem uygulamada zorluk yaşanması	22	22,22
GGBS'nin bilgi akışını sağlamada yetersiz olması	12	12,12
Fiziki Yapı ve Ekipmanlar İle İlgili Sorunlar	Frekans	%
Müdürlüğün kendine ait binası olmaması	36	36,36
Fiziki mekânın darlığı	31	31,31
Denetim araç-gereçlerinin yetersizliği	26	26,26
Yeterli sayıda denetim aracının (otomobil) olmaması	24	24,24
Bilgisayar, internet, fotokopi, faks vb. araç-gereçlerin yetersizliği	14	14,14
İş İle İlgili Diğer Sorunlar	Frekans	%
Ücretlerin yetersizliği	59	59,60
Trafik ve ikamet sorunlarının mesai saatlerini olumsuz etkilemesi	41	41,41
Görev dağılımında adaletsizlik	39	39,39
Kontrol görevlileri arasında yaşanan uyumsuzluk	21	21,21
Memur ve işçi personel arasındaki çatışmalar	19	19,19
Kontrollerin yıllık izinleri olumsuz etkilemesi	12	12,12
Yardımcı personelin ve desteğinin yetersizliği	5	5,05

* Birden çok cevap verildiği için toplam %100'ü geçmektedir.

Çizelge 6 Kontrol görevlilerinin resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu ile sosyo-ekonomik özellikleri arasındaki ilişkiler

Özellikler		Resmi Kontrolleri Yeterli ve Etkin Bulma Durumu					
		Yeterli ve Etkin		Yeterli ve Etkin Değil		Toplam	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Cinsiyet	Erkek	19	32,76	39	67,24	58	100,00
	Kadın	8	19,51	33	80,49	41	100,00
		$X^2 = 2,125$	$P = 0,145$	$df = 1$			
Meslek	Ziraat Mühendisi	9	22,50	31	77,50	40	100,00
	Gıda Mühendisi	11	30,56	25	69,44	36	100,00
	Veteriner Hekim	7	30,43	16	69,57	23	100,00
		$X^2 = 0,771$	$P = 0,680$	$df = 2$			
Yaş (yıl)	≤ 30	5	21,74	18	78,26	23	100,00
	31 – 35	15	34,88	28	65,12	43	100,00
	≥ 36	7	21,21	26	78,79	33	100,00
		$X^2 = 2,222$	$P = 0,329$	$df = 2$			
Memleket	Kıyı Bölgeler	20	33,33	40	66,67	60	100,00
	İç Bölgeler	7	17,95	32	82,05	39	100,00
		$X^2 = 2,821$	$P = 0,093$	$df = 1$	$CC = 0,15$		
İlde Yaşama Süresi (yıl)	≤ 5	10	23,81	32	76,19	42	100,00
	6 – 10	8	34,78	15	65,22	23	100,00
	≥ 11	9	26,47	25	73,53	34	100,00
		$X^2 = 0,919$	$P = 0,632$	$df = 2$			
Lisansüstü Eğitim	Evet	6	20,69	23	79,31	29	100,00
	Hayır	21	30,00	49	70,00	70	100,00
		$X^2 = 0,896$	$P = 0,344$	$df = 1$			
Aile Geliri (TL/ay)	≤ 4000	5	20,83	19	79,17	24	100,00
	4001 – 6000	16	30,19	37	69,81	53	100,00
	≥ 6001	6	27,27	16	72,73	22	100,00
		$X^2 = 0,729$	$P = 0,695$	$df = 2$			
İş Memnuniyeti	Memnun Değil	0	0,00	17	100,00	17	100,00
	Belirsiz	7	38,89	11	61,11	18	100,00
	Memnun	20	31,25	44	68,75	64	100,00
		$X^2 = 8,110$	$P = 0,017$	$df = 2$	$CC = 0,28$		
Kanunu Gıda Güvenliği İçin Yeterli Bulma	Evet	16	50,00	16	50,00	32	100,00
	Kısmen	9	16,07	47	83,93	56	100,00
	Hayır	2	18,18	9	81,82	11	100,00
			$X^2 = 12,334$	$P = 0,002$	$df = 2$	$CC = 0,33$	
Baskı Altında Hissetme	Evet	3	7,89	35	92,11	38	100,00
	Hayır	24	39,34	37	60,66	61	100,00
		$X^2 = 11,676$	$P = 0,001$	$df = 1$	$CC = 0,32$		

İlçe Müdürlüklerinin diğer kurum ve kuruluşlarla aynı binada hizmet vermesinin avantaj ve dezavantajları orta ve uzun vadede değerlendirilerek tercih yapılması yararlı olabilir. Diğer sorunların ise baskı unsuru konumundaki sendikalar aracılığıyla çözümü sağlanabilir. Eğitim eksikliği ve mesleki gelişim için zaman ayıramaması, idare tarafından kontrol görevlisi olmanın dışında görevlerin de verilmesi, yıllık izinlerin süresinin az olması, servis, öğle yemeği, kreş vb. imkânların olmaması, kurumda hiyerarşik kuralların yeterince bulunmaması ve uygulanmaması kontrol görevlilerinin karşılaştıkları diğer sorunlardır. Ayrıca, kontrol görevlilerinin 5996 sayılı kanun ile ilgili kamuoyunun yeterince bilgilendirilmesi, hizmet içi eğitimlerin artırılması, resmi kontrollerdeki güvenlik probleminin giderilmesi, personele performans göre ücretlendirme yapılması, resmi kontrollerde nicelikten ziyade niteliğin önemsenmesi, tüketicilere Alo Gıda 174 şikâyet hattının kullanımı ile ilgili sorumluluk getirilmesi gibi beklentileri bulunmaktadır.

Kontrol Görevlilerinin Resmi Kontrolleri Yeterli ve Etkin Bulma Durumu ile Bazı Özellikleri Arasındaki İlişkiler

Kontrol görevlilerinin resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu ile bazı özellikleri arasındaki ilişkinin tespiti için yapılan Khi-kare testi sonuçları Çizelge 6'da verilmiştir. Çizelge incelendiğinde, memleketi kıyı bölgelerde olan kontrol görevlilerinin %33,33'ünün resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulmalarına karşın, memleketi iç bölgelerde olanların sadece %17,95'i kontrolleri yeterli ve etkin bulmuştur. Kişilerin memleketleri ile kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu arasında $P < 0,10$ önem düzeyinde bir ilişki bulunmuş olup, bu ilişkiye ait bağımlılık katsayısı 0,15 olarak hesaplanmıştır. Resmi kontrollerin yeterli ve etkin bulunup bulunmama durumunu etkileyen diğer bir değişken kişilerin iş memnuniyetleridir. Yaptığı işten memnun olan kontrol görevlilerinin %31,25'inin resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulduğu belirlenmiştir. Kişilerin iş memnuniyetleri ile kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu arasında bir ilişki ($P < 0,05$) olup, bu

ilişkinin bağımlılık katsayısı 0,28'dir. Kontrol görevlilerinin 5996 sayılı kanunun gıda güvenliğini sağlamada yeterli bulma durumlarının resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulmada etkili olabileceği düşünülmüş ve bir ilişkinin varlığı araştırılmıştır. 5996 sayılı kanunu gıda güvenliğini sağlamada yeterli bulduğunu söyleyen kişilerin %50,00'sinin resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulmasına karşın, kısmen yeterli bulanların %16,07'sinin ve yetersiz bulanların ise %18,18'inin kontrolleri yeterli ve etkin bulduğu saptanmıştır. Yapılan analiz de bu durumu doğrulamakta olup, 5996 sayılı kanunu gıda güvenliğini sağlama konusunda yeterli bulma ile resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu arasında $P < 0,05$ önem düzeyinde bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Bağımlılık katsayısı 0,33'tür ve güçlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Kontrol görevlilerinin gıda işletmelerine yasal işlem uygularken baskı altında hissetmeleri ile resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu arasında da bir ilişkinin ($P < 0,001$) olduğu belirlenmiştir. Yasal işlem uygularken baskı altında hissetmediğini ifade eden kişiler (%39,34), baskı altında hissettiğini söyleyenlere (%7,89) göre resmi kontrolleri daha yüksek oranda yeterli ve etkin buldukları saptanmıştır. Bu ilişkinin bağımlılık katsayısı 0,32 olarak hesaplanmış olup, güçlü sayılabilecek bir ilişkiye işaret etmektedir. Ancak, kontrol görevlilerinin cinsiyet, meslek, yaş, ilde yaşama süresi, lisansüstü eğitim alma durumu ve aile geliri özellikleri ile resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

Sonuç

Türkiye'de gıda güvenliğinde hızla genişleyen şehir alanlarının tarım alanlarını tehdit etmesi ve sanayileşme ile birlikte toprak ve içilebilir su kaynaklarının azalması ve kirlenmesi, tarımsal gübre ve ilaçların üreticiler tarafından bilinçsizce kullanılması, tarladan sofraya tüm gıda işletmelerinin sayısının fazlalığı ve yapısal eksiklikleri ile işletmeciler ve çalışanların yeterli eğitime sahip olmaması, yapılan işin kişinin yeteneğine uygunluğu, yasal düzenlemelerin bilinmesi ve uygulanmasındaki zorluklar, kontrol hizmetlerindeki eksiklikler ve sosyo-ekonomik yapıdaki yetersizliklere paralel olarak toplumun riskli sayılabilecek gıda tüketim alışkanlıklarının etkili olduğu ifade edilmektedir. Türkiye'de gıda ve gıda ile temas eden madde ve malzemeleri üreten, depolayan, satışı ve dış ticaretini yapan tüm işletmelere onay ve kayıt verilmesi ile bu işletmelerin teknik ve hijyen özellikleri bakımından resmi kontrolleri 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın yetki ve sorumluluğuna verilmiştir. Bu hizmetin tek bir kurum bünyesinde yürütülüyor olması yetki karmaşasını ortadan kaldırarak etkin bir şekilde gıda güvenliği risklerinin hızlı bir şekilde azaltılabilmesi bakımından önemli bir durumdur.

Bu çalışma, gıda güvenliği unsurlarından olan devletin yasal düzenlemelerine gıda işletmelerinin uygunluğunun tespitinden sorumlu kontrol görevlilerinin ilk kez sosyo-ekonomik özelliklerini ortaya koyması ve sorunlarını belirlemesi bakımından önem taşımaktadır. İstanbul ilindeki kontrol görevlilerini kapsayan bu çalışmada, kişilerin çoğunlukla erkek, genç sayılabilecek yaşta, üçte

biri lisansüstü öğrenimli, hayatlarının üçte birine yakını bu şehirde geçirmiş ve evli oldukları belirlenmiş olup, çekirdek aile yapısının hâkim olduğu, çoğunlukla eşlerin çalıştığı ve sınırlı düzeyde tasarrufun yapıldığı ailelerinden oluştuğu saptanmıştır. Kişilerin çoğunluğunun son yasal düzenleme ile göreve başladığı ve kontrol görevlisi olarak çalıştığı, çoğunluğunun HACCP temel eğitimi aldığı ve yaklaşık üçte ikisinin yaptığı işten memnun olduğu tespit edilmiştir. Kişilerin yarısına yakınının önceki kanunu incelediği ve üçte birinden fazlasının önceki kanunda da görevli olduğu, güncel kanunu gıda güvenliğini sağlama konusunda önceki kanuna göre yeterli buldukları ve güncel kanunu tercih ettikleri, yapılan resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulanların azınlıkta olduğu, üçte birinden fazlasının yasal işlem uygularken çeşitli unsurlar nedeniyle kendilerini baskı altında hissettiği ve güncel kanunun özellikle yetki paylaşımı, hizmet alımı ve yetki devri hükümlerine katılmadıkları saptanmıştır. Kontrol görevlilerinin mevzuat, resmi kontroller, fiziki yapı ve ekipmanlar ile diğer birçok soruna maruz kaldıkları bulunurken, beklenti ve isteklerinin karşılanabilir nitelikte olduğu görülmektedir. Ayrıca, Khi-kare testi sonucunda memleket, iş memnuniyeti, güncel kanunu gıda güvenliğini sağlamada yeterli bulma ve yasal işlem uygularken baskı altında hissetme değişkenlerinin resmi kontrolleri yeterli ve etkin bulma durumu bakımından farklılık göstermektedir. Öncelikle yapılan bu çalışmanın zaman içerisinde oluşabilecek ihtiyaçlara göre yeni çalışmalarla desteklenmesi önemlidir. Gıda ürünleri için üretimden tüketime tüm aşamalarında işletme içi tedbirlerin alınması ile gerekli kontrollerin yapılmasının yanında, yeterli ve etkin bir resmi kontrol sisteminin bulunması gıda güvenliğinin sağlanması ve ekonomik kayıpların önlenmesine yardımcı olabilir. Bu nedenle öncelikle kontrol görevlilerinin yapılan resmi kontrolleri gıda işletmelerinin mevzuata ilişkin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması aşamasında rehberlik hizmeti olarak görevleri önemlidir. Böylelikle gıda işletmelerinin her aşamada teknik ve hijyen kurallarına uygunluğu ve ürünlerin sağlıklı ve kaliteli olması yani gıdaların topluma daha sağlıklı biçimde sunulması sağlanabilecektir. Ayrıca, gıda işletmelerine uygulanan idari yaptırımların caydırıcı olması yanında anlaşmazlıklar ve hukuka aykırı durumlar için gıda mahkemelerinin oluşturulmasının kısa vadede gündeme alınması önemsenmelidir. Sonuç olarak, resmi kontrollerden beklenen başarının gıda kontrol mekanizmasının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi, tespiti yapılan çeşitli sorunların ortadan kaldırılması, yeterli mesleki eğitimi alarak uzmanlaşmış bir ekip için etkin ve koordineli bir çalışma ortamının oluşturulması ile sağlanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sayede gıda güvenliğinin sağlanması konusunda değişim ve gelişimler meydana getirilebilecektir.

Kaynaklar

- Akpınar Ş. 2012. Gıda İşletmecisinin Sorumlulukları. Ordu'da Gıda Güvenliği, Sayı: 17, Ordu.
- Alemdar T. 2008. Küresel Değer Zincirleri İçerisinde Türk Gıda Sektörünün Konumu. VIII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Haziran 2008, 35-45, Bursa.
- Anonim. 2012a. Çiftlikten Sofraya Gıda Güvenilirliği. Ordu'da Gıda Güvenliği, Sayı: 17, Ordu.

- Anonim. 2012b. Gıda Zehirlenmelerinde Etken Faktörler. Ordu'da Gıda Güvenliği, Sayı: 17, Ordu.
- Anonim. 2015. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi (GGBS). (<https://ggbs.tarim.gov.tr/>) [Erişim: 28.08.2015].
- Anonim. 2016. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi (GGBS). (<https://ggbs.tarim.gov.tr/>) [Erişim: 01.02.2016].
- Balçık Mısır G. 2008. HACCP, Gıda Güvenliği ve Risk Yönetim Sistemi. Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü (SUMAE) Yunus Araştırma Bülteni, 8(3): 8-10.
- Baş D, Deniz E. 2015. Gıda Güvenliği ve Kalite Kontrolünde Biyosensörler. Gıda (2015) 40 (4):225-232 doi:10.15237/gıda.GD14057).
- Bayat A. 2015. Gıda Güvenliği Kavramı ve Türkiye'de Durum. Çukurova Üniversitesi Gıda Çalışanları, Hijyen Eğitimi Rehberi, Sayfa:1-5, Adana.
- Bayrak A, İlbeği I. 1997. Gıda Güvenliğine Bir Bakış. Standart Dergisi, 3(36) 423-426.
- Çağlarımak N. 2008. Endüstrileşmenin Gıda Üretimleri ve Gıda güvenliğine Etkileri. Türkiye 10. Gıda Kongresi, Erzurum.
- Çiçek A, Erkan O. 1996. Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örnekleme Yöntemleri. GOÜ Ziraat Fakültesi Yayınları No:12, Ders Notları Serisi No:6, Tokat.
- Çopur ÖU, Yonak S, Şenkoyuncu A. 2010. Gıda Güvenliği ve Denetim Sistemi. Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi. 11-15 Ocak 2010. Ankara Bildiriler Kitabı-2 1127-1137.
- Düzgüneş O, Kesici T, Gürbüz F. 1983. İstatistik Metodları I. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 861, Ders Kitabı: 229, Ankara.
- Erbelet E. 2014. Gıda Güvenliğinin Türk Tarım Politikalarındaki Yeri ve Türk Tarımına Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bilim Dalı İktisat Politikası Anabilim Dalı, İstanbul.
- Erden C. 2012. Türkiye'de Gıda Güvenliğinde Karşılaşılan Sorunlar ve Gıda Güvenliğinin Benimsenmesinde Eğitim Yöntemlerinin Uygulanabilirliği (Yüksek Lisans Tezi). Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekirdağ.
- Erkan N, Üçok Alakavuk D, Tosun YŞ. 2008. Gıda Sanayinde Kullanılan Kalite Güvence Sistemleri. Journal of FisheriesSciences.com, ISSN 1307-234X (DOI:10.3153/jfscm.200809, 2(1):88-89.
- Erkmen O. 2010. Gıda Kaynaklı Tehlikeler ve Güvenli Gıda Üretimi. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 53:220-235.
- Giray H, Akın A, Dölekoğlu C, Gün S. 2006. Gıda Güvenliği ve AB Uyum Sürecinde Türkiye'de Yaşanan Gelişmeler. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi, Antalya 2006, s.197.
- Giray H, Soysal A. 2007. Türkiye'de Gıda Güvenliği ve Mevzuatı. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6 (6): 485-490.
- Gujarati DN. 1995. Basic Econometrics. 3rd Edition, McGraw - Hill, Inc., New York.
- Güneş E, Ünsal F. 2006. Türkiye'de Gıda Sektörünün Ekonomik Yapısı ve Avrupa Birliğine Uyumu. Türkiye 9. Gıda Kongresi, Sayfa:119-122, Bolu.
- Halaç E. 2002. Gıda Kalitesi ve Gıda Mevzuatı İle İlgili Temel Kavramlar Işığında Türk ve AB Gıda Mevzuatının Karşılaştırılması. Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (4), 107-131.
- İba S. 2013. Uluslar arası Güvenlik Anlayışında Gıda Güvenliği Sorunsalı: Avrupa Birliği-Türkiye Karşılaştırmalı Analizi (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kılıç D. 2008. Tüketicilerin Gıda Güvenliği İle İlgili Bilgi, Tutum ve Davranışları (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Ekonomisi ve Beslenme Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Mirer TW. 1995. Economic Statistics and Econometrics. 3rd Edition, Prentice Hall, Inc., New Jersey.
- Okur Z. 2015. Gıda Güvenliği Kavramı ve Türkiye'de Durum. Çukurova Üniversitesi Gıda Çalışanları, Hijyen Eğitimi Rehberi, Sayfa:6-11, Adana.
- Oral E. 2009. Tarım Ürünlerinin Gıda Güvenliği Bilgi Sistemleri İle İzlenebilirliği (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı, Ankara.
- Öksüztepe G, Beyazgül P. 2015. Akıllı Ambalajlama Sistemleri ve Gıda Güvenliği. Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Veterinerlik Dergisi, 29 (1): 67-74.
- Ören MN, Alemdar T, Bahadır B. 2008. Türkiye'de Tarım Politikalarının Gıda Güvencesi Üzerindeki Etkileri. VIII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Haziran 2008, 46-57, Bursa.
- Özbek FŞ, Fidan H. 2009. Türkiye ve Avrupa Birliği'nde Gıda Standartları. Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 24 (1): 92-99.
- Serpen A. 2007. AB Sürecinde Türkiye'de Gıda Güvenliğinin Dünü, Bugünü ve Yaşanmakta Olan Kargaşanın Değerlendirilmesi. Hayvancılık Performans Dergisi, Sayı:108, İstanbul.
- Sharafkhani R, Dastgiri S, Gharaaghaji R, Ghavamzadeh S, Didarloo A. 2010. The Role of Household Structure on the Prevalence of Food Insecurity. European Journal of General Medicine, 7 (4): 385-388.
- Topuzoğlu A, Hıdıroğlu S, Ay P, Önsüz F, İkişik H. 2007. Tüketicilerin Gıda Ürünleri İle İlgili Bilgi Düzeyleri ve Sağlık Risklerine Karşı Tutumları. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6 (4):253-258.
- Yılmaz E, Oraman Y, İnan İH. 2009. Gıda Ürünlerine İlişkin Tüketici Davranışı Dinamiklerinin Belirlenmesi: "Trakya Örneği". Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 6(1): 1-10.
- Yorulmaz F. 2002. 1988-1998 Yılları Arası Edirne Bölge Hıfzıssıhha Müdürlüğü Gıda Güvenliği İnceleme Sonuçlarının Değerlendirilmesi. Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi, 59 (1,2,3):51-56.
- Yörük GN, Güner A. 2014. Gıda Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi. 2. Ulusal Laboratuvar Akreditasyonu ve Güvenliği Sempozyumu, İstanbul, s.102-103.